

ELITA ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA LA 1918: EDUCAȚIE, PROIECTE ȘI OPTIUNI POLITICE

Cornel Sigmirean *

Abstract: *The construction of the Romanian nation and state in 1918 was achieved by the intellectual elite. Formed at the Central European universities, the intellectual elite was at the bottom of political class formation for the Romanians in Austro-Hungary. They represented the ideological leaders of the political emancipation movement, based on the European liberal political trends. Owing to their status, their social prestige, and the influence exerted in the community, the intellectuals represented, as Jacques Coenen-Huther would say, the group that managed the community's principal "public issues", by participating to the most important decisions making. In the autumn of 1918, in only few weeks, the Romanian political elites abandoned the Empire's federalization project, proposed by the Emperor at Vienna on October 16 and Transylvania's federalization project proposed by the Budapest government, choosing instead the union with the Romanian Kingdom. Until the definitive union with Romania, at Alba Iulia, a Grand National Council was elected, which was invested to "represent the Romanian nation anywhere and anytime towards all the world's nations" and a provisional government called the Ruling Council. Among the 212 members of the Grand National Council, 99 were jurists, 39 priests, 17 teachers, 8 property-owners, 7 publicists, 6 Bank managers, 4 schoolmasters, 3 physicians, 4 peasants, 14 workers, 1 engineer and 1 merchant, demonstrating thus the role of the intellectuality in the political life of Transylvania, an intellectuality that was legitimized by university studies.*

Keywords: *Transylvanian elite, political projects, political options, the fall of the Austro-Hungarian Empire, the union with Romania.*

Istoria elitelor, un subiect aproape prohibit înainte de 1989, a devenit o temă favorită a istoriografiei românești din ultimii ani¹. Schimbarea de regim, prin trecerea de la unul totalitar la o societatea deschisă, abandonarea tezei despre rolul maselor

* Prof. univ. dr., Universitatea "Petru Maior" din Târgu Mureș, Facultatea de Științe și Litere, email: cezar_sigmirean@yahoo.com.

¹ Pentru diverse teorii privind definirea conceptului de elită vezi: Jacques Coenen-Huther, *Sociologia elitelor*, Iași, Polirom, 2007; William Genieys, *O sociologie politică a elitelor*, Iași, Institutul European, 2013; Mihai Milca, *Geneza teoriilor elitelor. Provocarea neomachiavelienilor*, București, Editura Economică, 2001; Constantin V. Lucian, *Elitele și statutul lor în societate*, București, Oscar Print, 2003; Adrian Dinu Rachieru, *Elitism și postmodernism. Postmodernismul românesc și circulația elitelor*, Chișinău, Garuda-Art, 2000; Oscar Hoffman, Ion Glodariu, *De la mediocrație la meritocrație. Societatea cunoașterii și noile elite*, București, Expres, 2007.

în istorie, conectarea istoricilor români la direcțiile de cercetare din Vest, a oferit cercetării românești noi perspective de cunoaștere a trecutului. După ce multe decenii termenul „elită” a fost exclus din vocabularul științific, istoriografia și sociologia românească au manifestat o mare disponibilitate pentru asumarea diverselor teorii dezvoltate în Vest privind definirea elitelor, și, în paralel, pentru asumarea celor mai diverse perspective de reconstituire a istoriei elitelor, propunând o nouă lectură a istoriei românilor.

Apărute la începutul secolului al XX-lea, ca alternativă la marxism, teoriile elitare propuneau crearea unei societăți mai bune, în care eficiența elitelor ar putea produce mai multă demnitate, bunăstare în masă și stabilitate socială². După experiența regimurilor fasciste, s-a produs un declin pasager al teoriilor elitiste. Treptat, subiectul s-a relansat, sociologii și istoricii oferind noi perspective de analiză asupra grupurilor de putere, noi teorii și analize impuse sub presiunea unor evenimente care au marcat ultimele decenii ale secolului al XX-lea: ascensiunea economică a Japoniei și a tigrilor asiatici, evoluția socialismului în statele Europei de Est și colapsul elitei sovietice³.

Astfel, în decurs de peste un secol, de la primele definiții oferite de părinții elitismului, Gaetano Mosca (1858-1941), Vilfredo Pareto (1848-1923) și Robert Michels (1876-1936), teoria elitelor a cunoscut cele mai diverse abordări. Vilfredo Pareto în lucrarea *Traté de sociologie générale* afirma că într-o societate adevărată, mobilitatea socială produce elite. Astfel, în opinia sa, elita este o clasă formată „din cei care au indicii cei mai ridicați în ramura în care-și desfășoară activitatea”, divizată la rândul ei în „elita guvernamentală”, cu rol important în guvernare și „elita nonguvernamentală”. „*Pretutindeni – arată Pareto – există o clasă guvernantă, chiar și acolo unde avem de-a face cu un despot; dar formele sub care apare aceasta sunt diferite. În guvernările absolutiste, în scenă apare numai suveranul; în guvernările democratice apare parlamentul. Dar cei care joacă un rol important în guvernarea efectivă se află în culise*”⁴. Gaetano Mosca într-un mod tranșant afirmă că în orice societate organizată, cei care guvernează nu sunt decât o minoritate, indiferent de forma precisă a guvernului⁵. R. Michels a enunțat „legea de fier a oligarhiei”. Urmărind modul de funcționare a partidelor, arată că aplicarea principiilor democratice nu se verifică nici cel puțin în cadrul partidelor care s-au consacrat luptei pentru o societate egalitară⁶.

² Michel G. Burton, John Higley, *Elite Settlements*, “American Sociological Review”, 52, 1987, Nr. 3 (June), p. 295-307.

³ J. Higley, Jan Pakulski, *Elites, Elitism and Elite Theory: Unending Confusion?*, paper prepared for Research Committee on Political Elites (RC02), panel “Elite Dilemmas and Democracy’s Future”, World Congress of the International Political Science Association, Madrid, Tuesday 10 July 2012, accessed at http://paperroom.ipsa.org/papers/paper_11235.pdf, last accessed December 2016.

⁴ J. Coenen-Hunther, *op. cit.*, p. 63-64.

⁵ *Ibidem*, p. 68.

⁶ *Ibidem*, p. 54. Vezi în detaliu Robert Michels, *Partidele politice. Studiu sociologic al tendințelor oligarhice din democrația modernă*, s.l. [București], Antet XX Press, 2011.

În ultimele decenii, teoria elitelor și cercetarea diferitelor grupuri elitare a cunoscut printre cele mai diverse abordări. În acest sens îi amintim pe C.W. Mills⁷, T.B. Bottomore⁸, A. Giddens⁹, R. Putnam¹⁰ ș.a., fiecare cu importante contribuții la teoria elitelor. Mai recent, se impun contribuțiile neoelitiștilor, George Lowell Field și John Higley, care propun o nouă grilă de lectură a realității elitare. Într-o prima teorie a elitelor, cei doi se referă la gradul de integrare a elitelor într-un sistem politic dat, iar în a doua teorie, vizează gradul consensual în privința valorilor intraelitare¹¹. Din perspectiva cercetării elitelor istorice îl amintim pe Roland Mousnier, cu contribuții importante la definirea principiilor de cercetare a elitelor și evaluarea categoriilor elitare din secolul al XV-lea¹². Pentru istorici sunt remarcabile cercetările lui Guy Chaussinand-Nogaret, începute cu lucrarea *Une histoire des elites 1700-1848*, publicată în 1975, și continuată printr-un proiect de anvergură, concretizat prin publicarea unui număr impresionant de volume privind elitele franceze¹³. Importante realizări la cercetarea elitelor intelectuale franceze, dar și din Europa, a adus Christophe Charles, prin studiile dedicate istoriei intelectualității și diferitelor categorii de grupuri elitare¹⁴.

Cercetarea elitelor istoriei românilor a înregistrat importante realizări, mai ales prin studiile istoricilor Nicolae Bocșan, Vasile Dobrescu, Remus Câmpeanu, Florin Platon, Ioan Drăgan, Lucian Nastasă, Mihai Sorin Rădulescu, Cornel Sigmirean, Vlad Popovici ș.a.¹⁵

Asemenea cercetări au reprezentat premisa unei noi încercări de radiografiere a profilului intelectual și politic al elitelor românești din Transilvania la 1918. În analiza noastră am luat în considerare sugestiile sociologului George Tibil, din

⁷ C. Wright Mills, *The Power Elite*, New York, Oxford University Press, 1956.

⁸ T. Bottomore, *Élites et sociétés*, Paris, Stock, 1964.

⁹ Anthony Giddens, *The Class Structure of the Advanced Societies*, London, Hutchinson, 1973.

¹⁰ R. Putnam, *The Comparative Study of Politicals Elite*, Englewood Cliffs (N.J.), Prentice Hall, 1976.

¹¹ George Lowell Field, J. Higley, *Elitism*, Routledge & Kegan Paul, 1980; J. Higley, György Lengyel (Eds.), *Elite after State Socialism. Theories and Analysis*, Lanham etc., Rowman & Littlefield, 2006; J. Higley, G.M. Burton, G. Lowell Field, *In Defense of Elite Theory. A reply to Cammack*, "American Sociological Review", 55, 1990, p. 421-426.

¹² Rolan Mousnier, *Les hierarchies sociales de 1450 à nos jours*, Paris, Presses Universitaires de France, 1969.

¹³ Guy Chaussinand-Nogaret, *La noblesse au XVIIIe siècle*, Paris, Hachette, 1976; G. Chaussinand-Nogaret, I.M. Constant, C. Durandin, A. Jouanna, *Histoire des élites en France du XVIe au XXe siècle. L'honneur-le mérite l'argent*, Paris, Talandier, 1991.

¹⁴ Christophe Charles, Jean Nagle, Michel Richard, Denis Woronoff, *Prosopographie des élites française, XVI-XIX siècles. Guide de rechere*, Paris, IHMC-CNRS, 1980; C. Charles, Idem, *Les élites de la République 1880-1900*, Paris, Fayard, 2006.

¹⁵ Cornel Sigmirean, *Istoria elitelor. Perspective istoriografice*, în vol. Gabriel Moisa, Sorin Șipoș, Igor Șarov (coord.), *Statutul istoriei și al istoricilor în contemporaneitate*, Cluj-Napoca, Mega, 2013, p. 111-126.

studiul *Conflictul elitelor și instabilitatea politică în evoluția modernă și contemporană a României*, bazat pe noile perspective de cercetare oferite de sociologii Higley, Burton și Field¹⁶. În funcție de relațiile care există între fracțiunile elitei naționale, ei definesc trei categorii elitare: elite unificate ideologic, elite unificate consensual și elite dezbinat (în conflict), fiecare dintre acestea fiind strâns relaționate cu *pattern*-urile globale ale stabilității politice¹⁷. Pe scurt, autorii afirmă că, atâta timp cât elitele naționale sunt în conflict, regimul politic rămâne instabil.

Raportându-ne la Istoria Imperiului austro-ungar de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, nu putem evita recunoașterea existenței unui conflict între diferitele grupuri ale elitelor politice din statul austro-ungar, create atât pe fondul unor clivaje sociale, ideologice, dar, mai ales, naționale, care în final au dus la disoluția imperiului¹⁸. Odată cu nașterea națiunilor moderne, elitele Imperiului habsburgic, au dezvoltat proiecte politice diferite pe seama națiunilor lor, pe care au încercat să le pună în aplicare la 1848, moment care de fapt prefațează conflictul politic care a marcat istoria statului până la 1918¹⁹. Aflat în exil la München, Eötvös József, ministru al Cultelor și Învățămintului în Revoluția de la 1848, a publicat lucrarea *A XIX. század uralkodó eszméinek befolyása az államra* (*Influența ideilor dominante ale secolului al XIX-lea asupra statului*, vol. I 1851, vol. II 1854). Teza de bază a studiului său era că în statele multinaționale, și mai ales în Imperiul habsburgic, nu se poate aplica principiul naționalităților după modelul francez, pentru că ar duce la destrămarea monarhiei dunărene, o creație a istoriei, devenită o necesitate în fața expansiunii Rusiei, un avanpost al civilizației occidentale în centrul Europei²⁰. De asemenea, într-un pamflet publicat la Leipzig în 1859, Eötvös József sublinia din nou necesitatea păstrării imperiului, organizat politic într-o monarhie constituțională, făcând distincție între dreptul istoric și dreptul național în condițiile specifice ale Imperiului habsburgic. El distinge diferența dintre „națiunile istorice”, „creatoare de stat”, cu o aristocrație și constituție

¹⁶ George Tibil, *Conflictul elitelor și instabilitatea politică în evoluția modernă și contemporană a României*, în „Polis. Revistă de Științe Politice”, I, 2013, nr. 1, 127-159, accesibil online la: <http://revistapolis.ro/conflictul-ELITELOR-SI-Instabilitatea-politica-in-evolutia-moderna-si-contemporana-a-romaniei>.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Pentru Istoria Austro-Ungariei, vezi: Robert Kann, *A History of the Habsburg Empire: 1526–1918*, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1974; A.J.P. Taylor, *Monarhia habsburgică 1809-1918. O istorie a Imperiului austriac și a Austro-Ungariei*, București, Alfa, 2000; Jean Berenger, *Istoria Imperiului Habsburgilor 1273-1918*, București, Teora, 2000; Ioan Chioreanu, *Geneza și sfârșitul Imperiului Austro-Ungar*, Târgu Mureș, Mica Doris, 1995.

¹⁹ C. Sigmirean, *Națiune și politică la intelectualii români din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: repere ideologice europene* în vol. C. Sigmirean (coord.), *Intelectualii. Ideologii și destin politic*, Târgu Mureș, Arhipelag, 2015, p. 5-13

²⁰ Ștefania Mihăilescu, *Transilvania în lupta de idei. Controverse în Austro-Ungaria privind Transilvania*, București, Silex, 1996, p. 43.

proprie, și celelalte „naționalități”, lipsite de aceste calități, aflate pe trepte inferioare de civilizație. Potrivit lui Eötvös, numai „națiunile istorice” puteau pretinde drepturi politice egale²¹. Pledea pentru o federalizare a imperiului, dar nu pe baze etno-lingvistice, ci pe pe temeiul „dreptului istoric”. În statul conceput de el, în care se prefigura viitoarea formulă a dualismului austro-ungar, fiecare provincie istorică urma să aibă drepturile sale constituționale specifice, iar treburile de interes comun să fie administrate de ministere comune²².

Temperate aparent de Viena în primele două decenii de după revoluție, conflictele dintre elitele naționale s-au reactualizat odată cu consacrarea dualismului austro-ungar. *Ausgleich*-ul a radicalizat naționalismul central-european, în final dovedind că a fost o soluție care mai degrabă a subminat imperiul decât l-a consolidat, făcând imposibilă reformarea Austro-Ungariei. *Legea naționalităților* din 1868, teoretic foarte îndepărtată de șovinismul lui Kossuth, încerca să împace statul național maghiar cu existența celorlalte naționalități din Ungaria: dădea drepturi minorităților, fără a crea un stat multinațional. Minoritățile aveau dreptul la o guvernare locală în limba proprie: în școlile de stat, oricare naționalitate „care trăia laolaltă într-un număr suficient de mare” avea dreptul la învățământ în limba proprie „până la nivelul unde începe educația superioară”. O lege admirabilă, dar nici una din dintre prevederile sale nu a fost aplicată²³. Legea a fost criticată și contestată de români, sesizându-se contradicțiile ei. În lege se foloseau atât termenul de „națiune” cât și de „naționalități”. Au fost de mai multe ori indicate incompatibilitățile care apăreau între existența unei singure națiuni (în înțelesul legii, cea maghiară) și a naționalităților, pluralul marcând existența mai multor națiuni și nu a uneia singure.²⁴ Erau grave confuzii terminologice: *Toți cetățenii Ungariei formează chiar în conformitate cu principiile fundamentale ale constituțiunii din punct de vedere politic o singură națiune, națiunea ungară*²⁵. După care, în același paragraf, să se afirme: *toți cetățenii patriei, indiferent de naționalitate sunt membri egal-îndreptățiți ai acestei națiuni*.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, conceptul de națiune și proiectele politice naționale vor cunoaște evoluții diferite la nivelul Ungariei²⁶. Elitele

²¹ *Ibidem*, p. 45.

²² *Ibidem*.

²³ A.J.P. Taylor, *op. cit.*, p. 119.

²⁴ Luminița Ignat-Coman, *Identite reprimată. Legislație și deznaționalizare în Transilvania dualistă*, în vol. Gidó Attila, Horvát István, Pál Judit (coord.), *140 de ani de legislație minoritară în Europa Centrală și de Est*, Cluj-Napoca, Editura Institutului pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale – Editura Kriterion, 2010, p. 121.

²⁵ Teodor V. Păcățian, *Cartea de Aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. III, Sibiu, Tipografia Iosif Marschall, 1905, p. 791.

²⁶ Pentru istoria națiunilor din Austro-Ungaria, vezi: Robert A. Kann, *Nationalism and National Reform in the Habsburg Monarchy 1848-1918*, New York, Columbia University Press, 1977; Zoltán Szász, *Die Ziele und Möglichkeiten der Ungarischen Regierungen in der Nationalitätenpolitik im 19. Jahrhundert*,

naționaliste maghiare, inspirându-se din teoriile rasiale și socio-darwiniste au prezentat națiunea lor ca fiind superioară din punct de vedere cultural, fiind predestinată să conducă²⁷. De exemplu, Concha Gyözö, considera că numai acel stat corespunde menirii sale care se bazează pe hegemonia etniei celei mai capabile dintre etniile care conviețuiau între granițele sale. Federalizarea statului, așa cum o cereau reprezentanții minorităților naționale, va duce la eșecul statului, pentru că pune pe același plan rasa superioară, maghiară, cu celelalte rase²⁸. Beksics Gustáv, un alt reprezentant al liberalismului nobiliar maghiar, publicist, absolvent al Facultății de Drept a Universității din Budapesta, considera că soluția la problema maghiară, aceea de a fi în minoritate în propriul stat, era transformarea Ungariei într-un stat național maghiar. Inspirându-se din teoriile darwinștilor sociali, din Thomas Malthus, Herbert Spencer, din ideile propuse de eugenistii și biologii germani, ca de pildă Wilhelm Schallmayer și August Weimann, Beksics a susținut ideea superiorității națiunii maghiare, privind problema naționalităților, ca pe una rasială²⁹. Astfel, în *A román kérdés ée a fajok harcya Európában és Magyarországon (Chestiunea românească și conflictul rasial în Europa și Ungaria)* și în *A magyar faj terjeszkedése és nemzeti konszolidációnk (Răspândirea rasei maghiare și consolidarea noastră națională)*, Beksics Gustáv arăta că rasa maghiară era superioară, pentru că reprezenta o națiune, în timp ce slovacii, sârbii, rutenii erau rase ce încă își dezvoltă naționalitatea. Rasa maghiară a fost, în opinia sa, superioară cultural românilor, superioritate demonstrată prin expansiunea ei, datorită „forței sale interne”. *Nu există o altă rasă în Europa, cu excepția celei germane și ruse, care să posedă o putere de extindere atât de mare precum a sa*³⁰ (a maghiarilor n.n.). Despre superioritatea rasei maghiare a scris și politicianul liberal Balogh Ernő, în lucrarea *A magyar kultúra és a nemzetiségek (Cultura maghiară și naționalitățile)*. Superioritatea maghiară se explică prin două argumente: 1. misiunea europeană a maghiarilor, și de aici necesitatea asimilării nemaghiarilor; 2. inferioritatea culturală a nemaghiarilor. Distincția dintre maghiari și nemaghiari se baza în concepția sa pe o combinație a diverselor caracteristici biologice, stabilind o corelație între comportamentele ereditare specifice, cum ar fi sângele, și categoriile intelectuale, precum cultura și civilizația³¹. Ideea de superioritate a națiunii maghiare, justificată

în vol. Ference Glatz, Ralph Melville (eds.), *Gesellschaft, Politik und Verwaltung in der Habsburgermonarchie 1830-1918*, Stuttgart, Franz Steiner Verlag, 1987, p. 327-341; Pieter M. Judson and Marsha L. Rozenblit (eds.), *Constructing Nationalities in East Central Europe*, New York, Berghahn Books, 2004.

²⁷ Marius Turda, *Ideea de superioritate națională în Imperiul austro-ungar (1880-1918)*, Cluj-Napoca, Argonaut, 2016, p. 12.

²⁸ Șt. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 68.

²⁹ M. Turda, *op. cit.*, p. 119-120.

³⁰ *Ibidem*, p. 121.

³¹ *Ibidem*, p. 115.

pe baza teoriilor rasiale a fost împărtășită de oamenii politici, de juriști, cum au fost Pulszki Ágost, profesor la Universitatea Regală Maghiară din Budapesta, Réz Mihály, profesor de drept la Eperjes (Prešov) și la Cluj, care în o serie de lucrări, *Politica de rasă maghiară, Politica maghiară și Dominația maghiară și spiritul epocii*, în înțelegerea darwinist-naționalistă a națiunii, argumenta că rasele se aflau într-un conflict etern pentru supremație și recunoaștere, și că ultimul scop al politicii rasiale maghiare „ar fi trebuit să fie consolidarea statului și mobilizarea națiunii pentru exercițiul supremației maghiare; orice altceva ar echivala cu autoamăgire și înfrângere”³². La fel au procedat o serie de lingviști, cum a fost Hunfalvy Pál sau Vámbéry Ármin, criticul literar Beöthy Zsolt ș.a. Conform profesorului Beöthy, supremația maghiară se justifica atât prin faptul că maghiarii erau cel mai vechi grup etnic din regiune, cât și prin faptul că ei au cucerit teritoriile pe care și-au clădit statul. Dezvoltând ideea cuceririi, considera că s-a creat o incompatibilitate între natura maghiarilor (nomazi, războinici, curajoși și liberi) și populațiile cucerite (lași, pasivi, cu mentalitate de sclavi)³³. Șansa pentru nemaghiari era asimilarea: renunțând la caracteristicile lor rasiale, ca de pildă limba și cultura, urmau să fie acceptați în cadrul națiunii politice maghiare³⁴. Asemenea teorii și proiecte politice nu erau asumate de întreaga societate maghiară, unii reprezentanți ai elitei maghiare, cum a fost scriitorul și omul politic Jókai Mór atrăgeau atenția asupra politicii Budapestei, care în final va ațâța naționalitățile și opinia publică europeană³⁵.

În replică, asemenea teorii s-au aflat în opoziție cu gândirea politică a elitei românești. În mare, exprimând opțiunile politice ale unei națiuni aflate în defensivă, gândirea politică românească se fundamenta pe ideologiile europene progresiste, de inspirație liberală. Importante sunt în acest sens la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea contribuțiile intelectualilor români Aurel C. Popovici, Iosif Pop, Teodor V. Păcățian, Vasile Goldiș, Aurel Lazăr și alții la definirea conceptului de națiune și la dezvoltarea unor proiecte politice alternative față de cele oficiale, promovate de oamenii politici de la Budapesta. În studiu *Chestiunea de naționalitate*³⁶, publicat la Sibiu, în 1894, A.C. Popovici pleda în favoarea federalismului, considerând că *statul federal este cu desăvârșire unitar*, federalismul reprezintă cel mai puternic scut al libertății și mijloc de cultură și consolidare imperativ. În antiteză cu statul centralizat, Popovici oferă exemplul Italiei, aflată, spunea el, *pe povârnișul decadenței*³⁷. Astfel, propune federalizarea Ungariei, prin arondarea naționalităților unui teritoriu etnic compact pe care locuiesc maghiarii, slovacii, românii, sârbii, rutenii. Fiecare națiune să aibă o guvernare proprie, cu corp

³² *Ibidem*, p. 135.

³³ *Ibidem*, p. 109.

³⁴ *Ibidem*, p. 111.

³⁵ Șt. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 83.

³⁶ Aurel C. Popovici, *Chestiunea naționalităților. Modurile soluționării sale în Ungaria*, Sibiu, 1894.

³⁷ *Ibidem*, p. 39.

legiuitor și o putere juridică. La Budapesta să fie aleasă o Cameră federală, prin vot universal, direct și secret, de către toți cetățenii și un guvern central, ales din reprezentanții tuturor „guvernelor naționale”³⁸.

Iosif Pop, fost jude la Curia Regală Maghiară, Cavaler al Ordinului Leopoldin, propune un studiu juridic asupra chestiunii naționale și a actualității ei în Ungaria în lucrarea *Conceptul juridic de națiune-naționalitate*, publicată la Viena în 1885, și apoi într-un nou studiu, *Românii și daco-românismul. Studii politice*, apărut la Budapesta în 1910. Bazându-se pe ideile lui Alfred Kremer și Rudolf Herrman von Herrnritt, a dezvoltat conceptul de națiune bazat pe teza individualității națiunilor etnice sau genetice, după cum le denumea autorul.³⁹ Prima greșeală a oamenilor politici maghiari, de la Kossut la Justh, apoi la Khuen-Héderváry și Tisza este aceea că ei consideră că națiunea politică maghiară s-a format din cetățenii patriei de diferite limbi și nu din toate națiunile patriei. Bazându-se pe opera lui Alfred Kramer, *Ideea de naționalitate și statul*, Iosif Pop consideră că Ungaria nu se poate numi un stat omogen din punct de vedere etnic, ci un stat național mixt⁴⁰. Pe baza studiului profesorului Rudolf von Herrnritt de la Universitatea din Viena, Iosif Pop prezintă principalele interpretări date națiunii: francezii consideră că națiunea franceză este formată din toți cetățenii patriei, pe când germanii consideră că națiunea franceză este compusă inclusiv din belgienii valoni și elvețienii de limbă franceză⁴¹. În cazul Ungariei, constată Iosif Pop, se operează cu conceptul de națiune politică, care-i cuprinde pe toți cetățenii patriei. Împrejurări istorice au contribuit ca în Ungaria, ungurii, care sunt o minoritate, să reprezinte națiunea politică iar limba maghiară să fie limba oficială a țării⁴². Statul maghiar, națiunea politică maghiară sunt, în opinia autorului, create prin legi. Românii, analizând toate doctrinele naționale, sunt și ei o națiune, cu o conștiință națională foarte dezvoltată, de circa 10 milioane de oameni, mândri de originea lor romană, care respectă limba maghiară, ca limbă a statului, dar se *alipesc de limba lor ca de o condițiune a vieții*⁴³. Citându-l pe istoricul A.D. Xenopol, juristul Iosif Pop arată că românii sunt de un conservatorism de fier și nu se lasă asimilați de alte națiuni, ci, din contră, asimilează fracțiuni din alte națiuni care s-au așezat printre ei⁴⁴. Prin urmare, problema națională în Ungaria nu se va putea rezolva decât dacă pe lângă interesele mari ale statului se va ține cont *de interesele neamurilor de oameni care împreună alcătuiesc statul unguresc*. Trecând în revistă momentele mai importante ale politicii statului ungar față de români și

³⁸ *Ibidem*, p. 39-40.

³⁹ N. Bocșan, *Ideea de națiune la românii din Transilvania și Banat: secolul al XIX-lea*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997, p. 210.

⁴⁰ Iosif Pop, *Conceptul juridic de națiune-naționalitate în Ungaria*, Wien, 1885, p. 12.

⁴¹ *Ibidem*, p. 15.

⁴² *Ibidem*, p. 19.

⁴³ *Ibidem*, p. 19.

⁴⁴ Idem, *Românii și daco-românismul. Studii politice*, Budapesta, 1910, p. 20.

legăturile culturale dintre cei din Imperiul austro-ungar cu cei din Regatul român, Iosif Pop abordează problema federalizării Ungariei. Arată că ideea federalizării statului, pe care le-o impută oamenii politici maghiari românilor, cazul lui Horváth, prin crearea de teritorii naționale autonome, nu figurează în programul politic al românilor. În schimb, mai moderat, cere recunoașterea naționalității românilor, idee fundamentală a tuturor programelor politice.

Proiecte originale, alternative la proiectul politic al elitelor maghiare au propus Vasile Goldiș, Aurel Lazăr și alții. T.V. Păcățian, ziarist la *Tribuna*, *Telegraful Român*, autorul unor importante traduceri în limba română din opera unor filosofi și juriști cunoscuți în epocă, *Lupta pentru drept* și *Scopul în drept* de Rudolf von Jhering, *Libertatea* de John Stuart Mill, *Principiile politicii* de Fr. Holtzendorff, *Istoria Politicii* de Frederick Pollock etc., a oferit importante contribuții la dezvoltarea conceptului de națiune. Potrivit ziaristului de la *Tribuna*, în conceptul de națiune trebuie să se regăsească fiecare popor din țară, *care în totalitatea sa este națiune și numai în particularitățile sale, în însușirile sale marcante, care îi dau caracterul distinct și îi constituiesc individualitatea sa națională, e naționalitate*⁴⁵. Naționalitatea e atribut al corpului, nu e corp. În sens strict, *națiune și naționalitate e deci tot una, e poporul, la nici un caz însă naționalitatea nu e parte din națiune, și nu e ceva mai puțin decât națiune*. Ca urmare, fiecare popor e în același timp și națiune și naționalitate, *națiune e întregul, iar naționalitățile sunt părțile întregului*. *Națiunea* – spunea Păcățian – *e totalitatea unui popor al cărui membri sunt legați în comunitate prin limbă, origine, datini și moravuri*. *Națiunea e deci corp viu, cu voință și viață proprie*. Astfel, asociindu-se concepției de națiune împărtășită de majoritatea oamenilor politici români, Păcățian a respins distincția juridică dintre națiune și naționalitate, așa cum o propuneau oamenii politici maghiari, în sensul că naționalitățile din regatul ungar sunt parte a națiunii politice maghiare.

În mod constant, ca soluție politică la problema națională din Imperiul dunărean, elita românească a propus autonomia Transilvaniei, ca provincie istorică, după Memorand solicitând autonomia națiunii române⁴⁶. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, în replică la formula dualismului, s-a dezvoltat ideea federalizării imperiului, așa cum a fost propusă de Aurel C. Popovici în lucrarea *Statele Unite ale Austriei Mari*, apărută la Leipzig în 1906. Vasile Lucaciu, poate unul dintre cei mai radicali oameni politici români din Transilvania, într-un discurs susținut 1901 la Graz, în fața reprezentanților studenților români de la universitățile din Graz, Cluj, Budapesta, Viena, Leoben, Zürich, München și

⁴⁵Vezi C. Sigmirean, *Press and the Construction of Nation in the Case of Transylvanian Romanians*, în vol. Iulian Boldea (coord.), *Language, Discourse and Multicultural, Dialogue*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2013, p. 43-57.

⁴⁶ Valer Moga, *Națiunea în discursul politic românesc din Transilvania anului 1918*, în vol. Valer Moga, Sorin Radu, Sorin Arhire (coord.), *Problema Transilvaniei în discursul politic de la sfârșitul Primului război mondial*, Cluj-Napoca, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2009, p. 64.

Leipzig, referindu-se la viitorul Austro-Ungariei, considerera că singura șansă de existență a acesteia o poate asigura confederarea ei, cu asigurarea autonomiei politice a tuturor națiunilor care o compun⁴⁷. Iuliu Maniu, care a privit cu rezerve soluția federalizării, anticipând însă urcarea pe tron a arhiducelui Franz Ferdinand, în 1911 considera federalizarea unica soluție de armonizare a intereselor naționalităților din imperiu cu cele ale Casei de Habsburg⁴⁸. La începutul secolului al XX-lea, federalizarea Imperiului era soluția agreată de majoritatea liderilor minorităților naționale din Austro-Ungaria. Tomáš G. Masarik, marele artizan al nașterii Cehoslovaciei, era un susținător al proiectului vizionarului František Palacký, care în 1869 declara că *Austria va fi federativă sau nu va mai exista...*⁴⁹. Cu excepția unui grup radical, majoritatea liderilor politici aparținând naționalităților din Austro-Ungaria se manifestau pentru menținerea imperiului, dar într-o formă schimbată, opusă dualismului.

Proiectele alternative ale elitelor românești și ale celorlalte naționalități din imperiu, aflate în opoziție cu ale elitelor guvernamentale, ale germanilor și maghiarilor, au creat constant o instabilitate politică în raporturile dintre elita politica maghiară și elita minorităților naționale. În termenii raporturilor dintre elite, definite de Higley și Burton, în Austro-Ungaria „*puterea executivă guvernamentală era subiect al confiscărilor ilicite sau al tentativelor de acaparare*”⁵⁰.

În acest sens, colapsul Imperiului austro-ungar și unificarea teritoriilor cu statele naționale a fost un proces conflictual și violent, implicând reprimarea unor grupuri ale elitei de către altele, ceea ce a condus inevitabil la starea de dezbinare și ruptură totală. Frustrările provocate de refuzul elitelor guvernamentale de a face concesii și altor națiuni din imperiu, precum și blocajul în calea reformei sistemului politic imperial au radicalizat mișcările naționale⁵¹. Elitele românilor, ca de altfel ale tuturor națiunilor din Imperiul austro-ungar, pe fondul epuizării Austro-Ungariei la sfârșitul războiului, au optat pentru propriul proiect, actual atunci, de desprindere din Imperiu, fie prin constituirea de state proprii, fie prin unificarea cu statele naționale.

Schimbarea radicală a opțiunii s-a produs pe fondul asumării de către elita românească a mesajului din cele „Paisprezece Puncte” ale președintelui Woodrow Wilson, enunțate la 8 ianuarie 1918 în fața Congresului Statelor Unite, o schiță a viziunii sale privind semnarea păcii. La punctul 9 se făcea referire la „reajustarea frontierelor Italiei în baza principiului autodeterminării naționalităților”, iar la punctul 10 erau incluse și popoarele Imperiului Austro-Ungar în formula autodeterminării; cu mențiunea că la ora aceea, Wilson opta pentru federalizarea

⁴⁷ „Tribuna”, XVII, 1901, nr. 102, 2/15 iunie, p. 3.

⁴⁸ V. Moga, *op. cit.*, p. 44.

⁴⁹ Daniel Citirigă, *Europa Centrală și tentația federalismului. Istorie și diplomatie în perioada interbelică*, Târgoviște, Cetatea de Scaun, 2015, p. 156.

⁵⁰ Apud G. Tibil, *op. cit.*, p. 20.

⁵¹ Cristian Chereji, *Identități ale Europei Centrale 1815-2000*, Cluj-Napoca, Accent, 2004, p. 58.

Austro-Ungariei după model american, și nu pentru dezmembrarea ei⁵². Principiile wilsoniene au fost receptate în cele mai diferite medii sociale din Transilvania, președintele american bucurându-se de o mare popularitate în rândul românilor⁵³. În conferința pregătitoare a actului unirii din data de 30 noiembrie, Ștefan Cicio Pop l-a numit pe Wilson, „*primul nunțiu al autonomiei naționale*”⁵⁴. De altfel, așa cum remarcă istoricul Nicolae Bocșan, în istoriografia română s-a vehiculat pe bună dreptate influența modelului american în formularea documentelor Unirii din 1918, în primul rând a *Declarației de Independență* de la Philadelphia din 4 iulie 1776. Desfășurarea evenimentelor relevă că modelul american a prezidat și tactica la care a recurs elita politică în consacrarea autoderminării: declarația de independență, despărțirea de națiunea opresoare, organizarea politică și exercitarea puterii în teritoriul propriu, apelul la judecata și sprijinul internațional⁵⁵. Astfel, în toamna anului 1918, elita română trece la transpunerea în practică a principiilor autodeterminării. La 12 octombrie 1918, întruniți la Oradea, liderii Partidului Național Român au dat *Declarația de Principii* care echivala cu proclamarea dreptului la autodeterminare, de liberă dispunere a românilor din statul ungar. „*Pe temeiul dreptului firesc, că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liber soarta sa*”, Declarația de la Oradea anunța că *națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește să facă uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul, ca liberă de orice înrăurire străină să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere*”⁵⁶. La 18 octombrie, Declarația a fost citită de Alexandru Vaida-Voevod în Parlamentul de la Budapesta. Ea era prezentată în contextul lansării de către împăratul Carol I a manifestului *Către popoarele mele credincioase*, care conținea o formulă federală de organizare pe baza autonomiilor naționale a popoarelor din imperiu⁵⁷. Formula de federalizare a fost respinsă de premierul maghiar Sándor Wekerle, care dorea păstrarea intactă a Ungariei istorice. Or, prin Declarație, liderii români, pe temeiul dreptului firesc al fiecărei națiuni de a dispune și hotărî singură soarta, contestau dreptul guvernului maghiar de a reprezenta națiunea română la viitorul congres general al păcii. De altfel, după mai multe reveniri asupra „*Celor paisprezece Puncte*”, Wilson a acceptat soluția desmembrării Imperiului Austro-Ungar, pe seama polonezilor, a cehilor, a sârbilor, a românilor, în final. În mare, cu rezerve și uneori cu îngrijorare față de viitorul Europei Centrale,

⁵² D. Citirigă, *op. cit.*, p. 65.

⁵³ Vasile Vesa, *The receiving accorded to President Wilson's Principles in Transylvania in the Fall 1918*, în „*Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia*”, 25, 1980, fasc. 1, p. 32-38.

⁵⁴ Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, Editura revistei Societatea de Măine, 1926, p. 115.

⁵⁵ N. Bocșan, *op. cit.*, p. 238.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 228.

⁵⁷ V. Vesa, *Unirea Transilvaniei cu România*, în vol. Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András (coord.), *Istoria Transilvaniei, vol. III (de la 1711 până la 1918)*, Cluj-Napoca, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, 2008, p. 611.

soluția a fost acceptată și de Marea Britanie și de Franța. Reprezentanții Marii Britanii deplângeau desmembrarea Austro-Ungariei prezicând că dacă „*Europa se balcanizează, acolo nu mai poate fi pace*”⁵⁸. Franța, care nu avea un plan pentru Europa Centrală, era îngrijorată că după desmembrarea imperiului, Austria va cere unificarea cu Germania⁵⁹.

În noaptea de 30/31 octombrie, la Hotelul Vadászkiirt din Budapesta s-a creat Consiliul Național Român Central, format pe baze de paritate, din șase reprezentanți din partea Partidului Național Român și șase din partea Partidului Social-Democrat: Teodor Mihali, Vasile Goldiș, Alexandru Vaida-Voevod, Ștefan Cicio-Pop, Aurel Vlad și Aurel Lazar, din partea PNR; Ion Flueraș, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Basiliu Surdu, Tiron Albani și Iosif Renoiu, din partea PSD. După câteva zile, CNRC s-a mutat la Arad, în casa lui Ștefan Cicio-Pop. La 9 noiembrie CNRC a transmis o notă ultimativă Consiliului Național Ungar prin care solicită exercitarea puterii în Transilvania asupra a 23 de județe, delimitând astfel teritoriul etnic românesc. Acceptarea „Notei” de către guvernul ungar ar fi echivalat cu acceptarea secesiunii Transilvaniei de la statul maghiar. În condițiile în care la Viena are loc abdicarea împăratului Carol și proclamarea Republicii Austria, guvernul Mihály Károly propune CNRC negocieri asupra statutului Transilvaniei. La Arad s-a deplasat o delegație formată din 25 de persoane, condusă de Jászi Oszkár, între 13 și 14 noiembrie purtând convorbiri cu o delegație română condusă de Ștefan Cicio Pop, președintele CNRC. Negocierile au eșuat, delegația română refuzând oferta maghiară de autonomie limitată în teritoriile în care erau majoritari. Iuliu Maniu, întrebat de Jászi Oszkár ce doresc românii a răspuns: „Totală despărțire”⁶⁰. La 18 noiembrie, CNRC lansează *Manifestul către popoarele lumii*, redactat în limbile română, franceză și engleză, prin care românii se adresau opiniei publice internaționale, prezentându-și dezideratele naționale, independența națiunii române din Transilvania, solicitând „sprijinul lumii civilizate și geniul libertății”. La 24 noiembrie, CNRC publică textul convocării Adunării Naționale de la Alba Iulia pe ziua de 1 decembrie 1918, formată din 1228 de delegați, din care 940 aleși cărora li se adăugau delegații de drept, reprezentând biserica, școala, instituțiile culturale, sportive ș.a. La 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, s-a adoptat în unanimitate Rezoluția de unire cu Regatul român.

Elita românească reușea în doar câteva săptămâni să parcurgă un proces rapid de conectare la mersul istoriei, discursul public făcând trecerea de la „națiunea română din Transilvania” la „națiunea română în întregul ei” și de la proiectul de autonomie a națiunii române, la autonomia unui teritoriu etnic, apoi la independența teritoriului și, în final, la decizia de a-l uni cu România.

⁵⁸ D. Citirigă, *op. cit.*, p.70.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Alexandru Ghișa, *România și Ungaria la început de secol XX. Stabilirea relațiilor diplomatice (1918-1921)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 118.

Decizia nu a fost lipsită de dileme, de dezbateri și opinii contradictorii. În ședința preliminară, din 30 noiembrie, Vasile Goldiș a prezentat textul proiectului de rezoluție, care a servit ca bază pentru discuții, din care a rezultat de altfel textul final. La punctul III din proiect se propunea păstrarea autonomiei Transilvaniei: „În scopul de a încuraja orice sguđuire socială și până la nivelarea desăvârșită a diferențelor produse prin evoluția istorică între teritoriile locuite de Români în Transilvania, Banatul-Timișan, și Țara Ungurească și între Regatul-Român de acum, Adunarea Națională rezervă teritoriilor susindicate autonomie proprie, ale cărei limite și conținut se vor stabili prin Constituanta care se va compune din reprezentanții tuturor locuitorilor acestor teritorii fărăosebire de neam și lege în număr proporțional și care se va convoca în scopul susindicat la timpul potrivit”⁶¹. Propunerea a suscitat discuții între cei prezenți la conferință. Aurel Vlad a pledat pentru păstrarea punctului III și pentru promovarea unei politici de toleranță față de naționalități, „să nu fim șoviniști ca ei (cu referire la unguri, n.n.), politica lor nu o putem face nici cel puțin ca răsbunare”, ca urmare consideră că „punctul III poate să rămână întreg așa cum este, căci prin el tragem numai consecința firească, în timp ce n-am periclita nici un interes românesc”⁶². Ștefan Cicio Pop consideră că dacă nu se hotărăște păstrarea autonomiei Transilvaniei, „nu se respectă nici conformarea față de principiile lui Wilson...”. Consideră că singura posibilitate mulțumitoare o vede „într-o cărmuire administrativă pe un timp trecător”⁶³. Pentru păstrarea punctului III s-au pronunțat și social democrații dr. Ioan Suciu, în numele unei condiții mai bune pentru țărani, și Ioan Flueraș, în numele muncitorilor. „Noi nu ne-am folosit de ocazia din Pesta – spune Flueraș – ca să seducem clasa muncitoare; cred că numai cu autonomie vom fi asigurați; eu nu sunt profet, însă sunt sigur că antanta va aproba autonomia. (...) În numele partidului social democrat cer susținerea punctului III”⁶⁴. În același sens pleda și ziarul *Adevărul* de la Budapesta, organul de presă al social-democraților români, într-un articol apărut în 1 decembrie 1918: „Adunarea națională va trebui să declare în mod sărbătorec că susține autonomia Ardealului liber, cel puțin până atunci când și-n România se vor schimba stările triste ce domnesc”⁶⁵.

Aurel Cosma propune eliminarea punctului III, „pentru a se înlătura pe viitor orice ingerință a ungarilor și sașilor din Ardeal în Constituanta României întregite”. De asemenea, pentru eliminarea condiției legată de autonomie, s-a pronunțat și Alexandru Vaida Voevod. El consideră că esența punctului III este cuprinsă în punctul VII, în care se spune că „adunarea națională, pentru a conduce afacerile

⁶¹ I. Clopoșel, *op. cit.*, p. 112.

⁶² *Ibidem*, p. 115.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 116-117.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 118.

națiunii pe mai departe, hotărăște constituirea unui mare sfat național”⁶⁶. La îngrijorarea lui Ștefan Cicio Pop că „ciocoi din vechiul regat” ar putea lucra în detrimentul ardelenilor, Vaida se arăta sigur „că basarabeni, bucovinenii și cu noi dau o majoritate atât de mare, încât nu ciocoi, dar nici măcar toți cei din România nu pot forța voința noastră; eu o singur teamă am: că vom merge prea departe în radicalismul nostru, covârșindu-i”⁶⁷.

În final s-a convenit asupra textului final al *Rezoluției de Unire*, renunțându-se la punctul III din proiect. A doua zi, la 1 decembrie, Rezoluția a fost prezentată celor 1228 de delegați care au adoptat-o în unanimitate. La punctul IX din Rezoluție s-a prevăzut că: „*Pentru conducerea mai departe a afacerilor române din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunarea națională hotărăște instituirea unui Mare Sfat Național Român, care va avea toată îndreptățirea să reprezinte națiunea română oricând și pretutindeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile, pe cari le va afla necesare în interesul națiunii*”⁶⁸. La 2 decembrie, întrunit în prima sa ședință, Marele Sfat a numit Consiliul Dirigent, un guvern provizoriu, format din 15 membri, cu Iuliu Maniu președinte, care urma să asigure administrarea Transilvaniei până la unirea definitivă cu România.

Procesul de unire a fost unul intern, ca opțiune a elitei românești la ofertele de organizare a păcii și a spațiului central-european după război, în primul rând în baza principiilor wilsoniene. A contat și decizia României, care în 1916 a hotărât să intre în război pentru întregirea țării cu teritoriile românești din Austro-Ungaria. Așa cum remarcă lordul Acton încă în 1862, ... *națiunea însuflețită de ideile democratice nu poate să permită ca o parte din ea să aparțină unui stat străin sau ca întregul ei să fie împărțit între mai multe state*⁶⁹.

Dar, în contextul evenimentelor din 1918, care au influențat soarta Transilvaniei, factorul decisiv considerăm că a aparținut elitelor românești din Transilvania. Mai târziu, Traian Vuia reproșa oamenilor politici din Transilvania că la 1 decembrie au dominat „declarațiile platonice, care angajează mai mult pe cei care le-au făcut, decât pe guvernul român”. Vuia considera că „*Unirea trebuia să precede un pact bilateral între guvernul român și mandatarii poporului nostru întrunit la Alba Iulia. Și ratificat apoi printr-o constituentă*”⁷⁰. Mai târziu, cu ocazia dezbaterii legii administrației, Ionel Brătianu atrăgea atenția că se exagerează importanța Proclamației de la Alba Iulia, invocată de o parte a oamenilor politici că

⁶⁶ *Ibidem*, p. 116.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 116.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 133.

⁶⁹ Apud Ivan Ilcev, *Are dreptate sau nu, e patria mea! Propaganda în politica externă a țărilor balcanice*, București, Curtea Veche, 2002, p. 19.

⁷⁰ Horia Medeleanu, *Scrisoarea adresată de Traian Vuia primarului George Dobrin*, în <http://www.banat.ro/academica/Vuia.htm>, accesat în Decembrie 2016.

ar fi „deasupra Constituției”, încheind cu afirmația că: „*Temeiul Statului Român este tratatul și dorobanțul*”⁷¹.

Cele două opinii care au circulat în perioada interbelică despre factorul care a decis Unirea nu iau în considerare însă faptul că hotărârea elitei politice românești era luată sub presiunea unui puternic impact emoțional, într-un moment istoric în care solidaritatea națională și dorința de unire era văzută ca o izbăvire după ani de umilințe, și că fenomenul era dominant în conștiința politică și publică din Transilvania. Elita politică era mandatară unei stări de spirit și autoarea punerii în practică a unor principii care guvernau organizarea păcii după Primul război mondial. Era decizia unei clase politice românești aflată potrivit teoriei sociologilor J. Higley, M. Burton și G. L. Field în conflict cu elitele politice din Austro-Ungaria, fără șanse de reconciliere. Era elita unei națiuni tinere, creată în mediile universitare din Imperiul dunărean și din Europa de Vest, marginalizată față de elita conducătoare, reprezentată, conform teoriilor elitare, „*de mediile guvernamentale, autoritatea administrativă, clasa politică sau, într-un sens mai larg, de toți cei care participă în mod deschis din umbră la elaborarea deciziilor importante care influențează viața unui popor*”⁷². Elita românească, aflată în ascensiune, creație a societății meritocratice din secolul al XIX-lea, aspira și ea la luarea deciziilor, fapt care în vechile structuri statale i s-a refuzat. Statutul elitei românești la 1918, atât intelectual cât și politic, este concludent pentru modul de „administrare” a soluției politico-naționale la 1918⁷³.

Așa cum bine se știe, românii din Transilvania nu au beneficiat la intrarea în modernitate de o elită aristocratică, de tradiție, întâlnită la unguri, polonezi, croați, germani, care a avut un rol semnificativ în crearea proiectelor politice ale secolului al XIX-lea. Elita românilor a fost o creație a etosului instruirii, a școlii și a culturii, identificat ca șansă a emancipării pentru orice individ și orice comunitate națională. O idee foarte bine sintetizată de Aurel C. Popovici, care considera că pentru a ajunge la înțelegerea cauzei sale, fiecare națiune trebuie să atingă un grad înalt de cultură, dobândită prin însușirea culturii universale⁷⁴. Pe când era student la Graz, Aurel C. Popovici se adresa colegilor săi de la Viena, recomandându-le: „*Citiți, pregătiți-vă! Nouă ni s-a înstrăinat clasa aristocratică. Voi trebuie să o înlocuiți. Progresul unui neam depinde de calitatea aristocrației sale. Cu cât vom dispune de mai mulți bărbați talentați, pregătiți și activi, cu atât nația noastră va putea progresa mai*

⁷¹ D. Citirigă, *op. cit.*, p. 271.

⁷² J. Coenen-Hunther, *op. cit.*, p. 13.

⁷³ Vezi radiografia elitei românești la Vlad Popovici, *Studies on the Romanian Political Elite from Transylvania and Hungary (1861-1918)*, Cluj-Napoca, Mega, 2012.

⁷⁴ Ch. Chereji, *op. cit.*, p. 39.

*repede și mai real. Aristocrates sau cea mai bună putere, aceasta e determinantă. Mulțimea e cheagul, cimentul...*⁷⁵

Din această perspectivă, intelectualii din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea au devenit egali cu ceea ce am putea numi *elită politică*. Formarea intelectualității moderne, a elitelor culturale la români, și în întreg spațiul central și sud-est european ține, ca fenomen istoric, de istoria socială și culturală, dar în același timp constituie parte esențială a istoriei politice. Intelectualii secolului al XIX-lea s-au format *odată* cu epoca modernă și ca *factor* principal al procesului de renaștere, de emancipare politico-culturală și devenire socială⁷⁶. Intelectualii români stau la baza construcției clasei politice, au fost liderii ideologici ai mișcărilor de emancipare politică europeană. *Prin statut și prin prestigiul social, prin influența dobândită în comunitate, intelectualii au reprezentat cum ar spune Jacques Coenen-Hunther grupul care a gestionat principalele „probleme publice” ale comunității, participând la luarea celor mai importante decizii*⁷⁷.

Astfel, spre deosebire de Europa de Vest și, parțial în cazul Europei Centrale, unde modernitatea a fost în continuitatea unor procese îndelungate, de înnoire prin îmbogățirea tradiției, la români și la majoritatea popoarelor din Europa Centrală și de Sud-Est, modernitatea s-a realizat printr-o ruptură față de tradiție. Abia după opțiunea clară pentru noul model de societate, tradiția va fi recuperată de memoria intelectuală. În realizarea acestei rupturi cu trecutul, rolul major a revenit intelectualilor, categorie socio-profesională și, în același timp, elită⁷⁸.

Fenomenul este foarte bine ilustrat de structura elitei românești la 1918. Așa cum am arătat mai sus, după decizia de unire a Transilvaniei cu România, Marea Adunare Națională a hotărât alegerea Marelui Sfat Național Român, care în conformitate cu punctul IX al Hotărârii de la Alba Iulia *„avea toată îndreptățirea ca să reprezinte națiunea română oricând și pretutendeni față de toate națiunile lumii și să ia toate dispozițiunile pe care le află necesare în interesul națiunii”*⁷⁹. Cu toate că s-a hotărât ca Marele Sfat să fie format din 200 de membri, lista votată de Marea Adunare Națională cuprindea 212 membri, din care 99 erau juriști, 39 preoți, 17 profesori, 8 proprietari, 7 publiciști, 6 directori de bancă, 4 învățători, 3 medici, 4 țărani, 14 muncitori, 1 inginer și 1 negustor. Se constată o suprareprezentare a elitelor provenite din rândul intelectualilor, care se legitimau prin studiile universitare, prin merite, o elită meritocratică, specifică societății moderne. Inclusiv un mare

⁷⁵ Alexandru Vaida-Voevod, *Memorii*, vol. I, Prefață, ediție îngrijită, note și comentarii de Alexandru Șerban, Cluj-Napoca, Dacia, 1994, p. 68.

⁷⁶ Elena Siupiur, *Intelectuali, elite, clase politice în sud-estul european. Secolul al XIX-lea*, București, Domino, 2004, p. 12-13.

⁷⁷ J. Coenen-Hunther, *op. cit.*, p. 13.

⁷⁸ E. Siupiur, *op. cit.*, p. 14.

⁷⁹ Aurel Galea, *Formarea și activitatea Consiliului Dirigent al Transilvaniei, Banatului și tuturor Ținuturilor Românești din Ungaria (2 decembrie-10 aprilie 1920)*, Târgu Mureș, Tipomur, 1996, p. 120.

proprietar, Ioan Mișu, era absolvent de studii juridice, iar directorul de bancă I. Lapedatu, cum figurează în lista membrilor, era absolvent al Academiei Comerciale de la Budapesta și al Facultății de Drept de la Universitatea Regală Maghiară. Ca studii universitare, 113 aveau studii de drept, 50 de teologie, 12 litere și filosofie, 1 inginerie, 5 medicina, 3 studii comerciale și 1 academia de muzică, cu mențiunea că o mare parte dintre ei aveau studii în două sau mai multe specializări: Petru Barbu, teologia la Cernăuți și filosofia la Berlin, Alexandru Borza avea studii de teologie și științe naturale, Roman Ciorogariu, teologie și pedagogie, Romulus Cândea de teologie, istorie și filosofie, Miron Criste, teologie și litere și filosofie, Octavian Domide, teologie și filosofie, Onisifor Ghibu facultate de teologie, litere și filosofie și de pedagogie, Iuliu Hossu, teologie și filosofie etc. Dar, majoritatea liderilor români aveau studii de drept, un fenomen specific Europei Centrale, popoarele Europei Centrale fiind adevărate „națiuni de juriști”, după cum caracteriza Viktor Karady națiunea maghiară, având în vedere numărul mare de juriști din statul ungar. Ca centre universitare, majoritatea erau creația universităților din Europa Centrală: 31 la Cluj, 49 Budapesta, 13 Oradea, 4 Cernăuți, 5 Berlin, 2 Debrecen, 2 Roma, 1 Moscova, Breslau, 21 Viena, 1 München, 1 Geneva, 1 Bratislava, 1 Satu Mare, 2 Graz, 4 Leipzig, 6 Blaj, 1 Bonn, 9 Sibiu, 1 Strassbourg, 1 Zürich, 1 Lausanne și 1 București. Și aici se impune mențiunea că majoritatea aveau studii în cel puțin două centre universitare: Andrei Bârseanu la Viena și München, Caius Brediceanu la Cluj, Budapesta, Viena și Graz, Elie Dăianu la Viena și Budapesta, Vasile Goldiș la Viena și Budapesta, O. Ghibu la Sibiu, București, Budapesta, Jena și Strasbourg, Ioan Lupaș la Budapesta și Berlin, Iuliu Maniu la Cluj, Budapesta și Viena, Petru Groza la Budapesta, Berlin și Leipzig, Iosif Ioan Schiopul avea studii de drept la Budapesta și Oradea și de inginerie la Viena, Vasile Stoica, viitorul diplomat, a studiat la Budapesta, Paris și București etc. Erau reprezentanții unei elite de intelectuali formată la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Între anii 1851-1919, la instituțiile de învățământ din Ungaria, Austria și din Europa de Vest sunt 13.126 de înscriși, ceea ce, sigur, nu prezintă totalul studenților, mulți dintre ei figurând la mai multe universități. Din totalul înscrișilor circa 40 au fost femei, la sfârșitul secolului al XIX-lea fiind permis accesul tinerelor la studii universitare. La Alba Iulia, în Marele Sfat a fost aleasă și o femeie, dr. Eleonora Lemeny-Rozvan, profesoară, cu studii în filosofie, limbi și istorie la universitățile din Cluj și Geneva.

Tabel cu repartizarea studenților români în funcție de țările în care au studiat între anii 1850-1918

Ungaria	Austria	Germania	Italia	Elveția	Franța	Belgia	Anglia
11416	1213	314	61	49	30	23	1

În perioada 1850-1918 sunt înregistrați români la peste 118 universități, academii, institute teologice din Imperiul austro-ungar și din Europa de Vest⁸⁰. Au predominat universitățile din spațial Europei Centrale, create după modelul german. Ca urmare, elitele românești s-au creat sub influența culturii germane, ceea ce explică în parte și opțiunea elitei românești pentru modelul german de națiune, definită în sens etnic, românii reprezentând o singură națiune, indiferent de spațial geografic și politic în care trăiau.

Ernest Gellner, într-o operă de referință pentru definirea națiunii și a naționalismului, consideră că „naționalismul este o teorie a legitimității politice, care cere ca granițele etnice să nu le taie de-a curmezișul pe cele politice și, mai ales, ca granițele etnice din interiorul unui stat dat să nu îi separe pe deținătorii puterii, de rest”⁸¹. Elitele de la începutul secolului al XX-lea, în virtutea cunoștințelor acumulate și a autorității de care se bucurau în sânul comunității, identificându-se cu prioritățile acesteia, au optat pentru proiectul național; în termenii sociologilor J. Higley, M. Burton și G. L. Field, aflată în conflict cu elita politică maghiar, elita românească a preferat ruta schimbării, provocând ruptura totală față de Vechiul stat austro-ungar, solicitând unirea cu România.

Tabel cu membrii Sfatului Țării

- 1 Aciu, Alexandru, dr., director de bancă, Șimleu, drept, Univ. Cluj și Acad. de Drept. Oradea.
- 2 Aflat, Constantin, econom, Bocșa Română, cmt. Caraș-Severin.
- 3 Ardelean Vasile, preot, Vetis, cmt. Satu Mare.
- 4 Ardelean, Ioan, miner, Lupeni, cmt. Hunedoara.
- 5 Avramescu, Vasile, dr., avocat, Radna, cmt. Arad, drept, Univ. Budapesta.
- 6 Balea, Simeon, preot, Săpânța, cmt. Maramureș, teologie.
- 7 Banciu, Axente, profesor, Brașov, cmt. Brașov, litere și filosofie, Univ. Budapesta.
- 8 Barbu, Petru, dr., profesor, Caransebeș, cmt. Caraș Severin, teologia la Univ. Cernăuți, filosofia la Univ. Berlin.
- 9 Barbul, Ilie Carol, dr., avocat, Sătmar, drept la Univ. Budapesta.
- 10 Barbul, Nicolae, proprietar, Mocira, cmt. Satu Mare.

⁸⁰ Vezi C. Sigmirean, *Istoria formării intelectualității românești din Transilvania și Banat în epoca modernă. Studenți români la universități din Europa Centrală și de Vest*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000; Idem, *Intelectualitatea ecleziastică. Preoții Blajului (1806-1918)*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2007; Idem, *Elevi din Transilvania la Academia Militară de Honvezi „Ludovika” din Budapesta*, Sibiu, Astra Museum, 2013; C. Sigmirean, Aurel Pavel, *Fundația „Gojdu”. 1871-2001*, Târgu Mureș, Editura Universității „Petru Maior”, 2001.

⁸¹ Ernest Gellner, *Națiuni și naționalism*, București, Antet, 1994, p. 10.

- 11 Bălan, Nicolae, dr., profesor, Sibiu, cmt. Sibiu, teologia la univ. din Cernăuți și Breslau (Wroclaw).
- 12 Bârsan, Andreiu, președintele Asociațiunii, Sibiu, cmt. Sibiu, litere și filosofie la univ. Viena și München.
- 13 Bernan, Petru, mecanic, Reșița, cmt. Caraș-Severin.
- 14 Birăescu, Alexandru, dr., avocat, Panciova, cmt. Torontal, drept, la univ. Cluj, Budapesta, Bratislava și Viena.
- 15 Blaga, Iosif, dr., director de gimnaziu, Brașov, cmt. Brașov, litere și filosofie la Univ. Budapesta.
- 16 Boca, Iosif, dr., avocat, Dej, cmt. Solnoc-Dăbâca, inginerie la Univ. Tehnică Budapesta, drept la Univ. Budapesta.
- 17 Boeriu, Ioan, dr., avocat, Turda, cmt. Turda-Arieș, drept, Univ. Cluj.
- 18 Bohățel, Leo, inginer, Sibiu, cmt. Sibiu, drept la Univ. Budapesta, inginerie la Univ. Tehnică din Budapesta.
- 19 Boilă, Romul, dr., avocat, Târnăveni, cmt. Târnavă Mică, drept la Univ. Budapesta.
- 20 Bontescu, Victor, dr., avocat, Hațeg, cmt. Hunedoara, drept la univ. din Cluj și Budapesta.
- 21 Borcuța, Avram, econom, Șicula, cmt. Arad.
- 22 Boroș, Ioan, protopop, Satu-Slatina, teologie.
- 23 Borza, Alexandru, dr., avocat, Abrud, cmt. Alba, teologi la Univ. Budapesta, medicina la Univ. Budapesta, litere și filosofie la Univ. Budapesta, științe naturale Breslau.
- 24 Borzea, Nicolae, protopop, Făgăraș, cmt. Făgăraș, teologia, Acad. Teologie Sibiu.
- 25 Botâldă, Toma, cismar, Viile Tecii, cmt. Cluj.
- 26 Brad, Eugen, dr., avocat, Lechința, cmt. Bistrița-Năsăud drept, Univ. Cluj.
- 27 Braniște, Valeriu, dr., publicist, Lugoj, cmt. Caraș-Severin litere și filosofie la Univ. Budapesta.
- 28 Brătfălean, Victor, tipograf, Brașov, cmt. Brașov.
- 29 Brediceanu, Caius, dr., avocat, Lugoj, cmt. Caraș-Severin, drept la univ. Cluj, Budapesta, Viena și Grac.
- 30 Brediceanu, Tiberiu, dr., director de bancă, Brașov, cmt. Brașov, drept univ. Budapesta, Cluj.
- 31 Broșu, Ioan, dr., profesor, Sibiu, cmt. Sibiu, teologia, Univ. Cernăuți.
- 32 Bucșanu, Constantin, dr., avocat Sibiu, cmt. Sibiu, drept la univ. Budapesta, Viena.
- 33 Cândea, Romul, profesor, Sibiu, cmt. Sibiu, teologia, Univ. Cernăuți, istorie și filosofie la Berlin, Leipzig.
- 34 Cerghizan, Vasile, dr., preot, Pădureni, cmt. Turda-Arieș, teologie, Blaj, drept, Univ. Cluj.
- 35 Chețan, Simion, dr., avocat, Agnita, cmt. Târnavă Mare, drept, Univ. Cluj.
- 36 Chindriș, Vasile, dr., avocat, Sighet, cmt. Maramureș, drept la Acad. de Drept Oradea.
- 37 Chirtop, Zosim, dr., avocat, Câmpeni, cmt. Alba, drept, Univ. Cluj.
- 38 Chirvai, Vasile, dr., profesor, teologia, Univ. Budapesta.

- 39 Chiș, Iuliu, dr., avocat, Marghita, cmt Bihor, drept, univ. Cluj și Budapesta.
- 40 Ciora, Toma, miner, Roșia, cmt. Alba.
- 41 Ciordaș, Ioan, dr., avocat, Beiuș, cmt. Bihor, drept, la Acad. de Drept Oradea, Univ. Cluj.
- 42 Ciorogariu, Romul, vicar, Oradea, cmt. Oradea, teologie Arad, pedagogie și psihologie la Univ. Leipzig, teologie și filosofie la Univ. Bonn.
- 43 Ciser, Iosif, miner, Petroșeni.
- 44 Coca, Alexandru, dr., avocat, Sasca Montană, cmt. Caraș-Severin, drept, Univ. Budapesta.
- 45 Comșa, Valer, preot, Copăcel, cmt. Brașov, teologie, Blaj.
- 46 Comșa, Xenofon, Marcoș.
- 47 Comșia, Ionel, mare comerciant, Săliște, cmt. Sibiu.
- 48 Comșia, Nicolae, dr., medic, Săliște, cmt. Sibiu, univ. Budapesta și Viena.
- 49 Cormoș Alexandrescu Emil, protopop, Tîrgu Mureș, cmt. Mureș-Turda, teologie, Blaj.
- 50 Cornea, Avram, preot, Coșteiu, cmt. Timiș, teologie.
- 51 Cornea, Toma, dr., avocat, Sighișoara, cmt. Târnava Mare, drept la Univ. Budapesta.
- 52 Cornean, Petru, dr., avocat, Oravița, cmt Caraș-Severin, drept, Univ. Budapesta.
- 53 Coroian, Liviu, avocat, Șimleul Silvaniei, cmt. Sălaj, drept, Acad. de Drept Oradea.
- 54 Coste, Vasile, învățător în pensie, Cluj, cmt. Cluj.
- 55 Cozma, Aurel, dr., avocat, Timișoara, cmt. Timiș, drept, Univ. Budapesta.
- 56 Cristea, Miron, E., dr., episcop, Caransebeș, cmt. Caraș-Severin, teologie Sibiu, litere și filosofie, Budapesta.
- 57 Cristea, Nicolae, Sita-Buzău, cmt. Trei Scaune.
- 58 Crișan, Aurel, dr., avocat, Aradul Nou (Arad), drept, Acad. de Drept Oradea.
- 59 Crișan, George, dr., avocat, Arad, cmt. Arad, drept, Univ. Budapesta.
- 60 Dan, Pompiliu, învățător, director, Zărnești, cmt. Făgăraș, filosofie, limbi și istorie, Cluj.
- 61 Dan, Sever, dr., avocat, Mociu, cmt. Cluj, drept, Univ. Cluj.
- 62 Dăian, Ilie, dr., protopop, Cluj, cmt. Cluj, teologia la univ. Budapesta și Grac.
- 63 Deleu, Victor, dr., avocat, Șimleul Silvaniei, cmt. Sălaj, drept, univ. Cluj și Budapesta.
- 64 Demian, Vasile, protopop, Brad, cmt. Alba, teologie, Blaj.
- 65 Doboși, Ioan, dr., avocat, Halmeu, cmt. Satu Mare, drept, Acad. de Drept Oradea și Univ. Cluj.
- 66 Dobrin, George, dr., avocat, Lugoj, cmt. Caraș-Severin, drept, univ. Budapesta, Debrecen și Viena.
- 67 Domide, Octavian, dr., canonic, Gherla, cmt. Solnoc-Dăbâca, teologie și filosofie, Institutul „Sf. Athanasie” Roma.
- 68 Dragomir, Silviu, dr., profesor, Sibiu, cmt. Sibiu, teologia la Cernăuți și istoria la Viena și Moscova.

- 69 Dragoș, Teofil, dr., avocat, Baia-Mare, drept, Budapesta, Viena.
- 70 Erdely, Ioan, dr., avocat, Budapesta, drept la Cluj, Viena.
- 71 Filipciuc, Vasile, dr., cand.de avocat, Petrova, cmt. Maramureș, drept, univ.Budapesta, Viena.
- 72 Flueraș, Ioan, caretaș, Sibiu, cmt. Sibiu.
- 73 Fodor, Alexandru, dr., medic, Alba Iulia, cmt. Alba, medicina, univ. Cluj, Viena.
- 74 Frentiu, Valeriu, episcop, Lugoj, cmt. Caraș-Severin, teologie, Budapesta și Viena
- 75 Furdui, Remus, dr., avocat, Abrud, cmt. Alba, drept, Univ. Cluj.
- 76 Gheorghievici, Lucian, dr., avocat, Timișoara, cmt. Timiș, drept.
- 77 Ghibu, Onisifor, dr., ref. școl.consistorial, teologie, Sibiu, litere, filozofie și pedagogie la univ București, Budapesta, Jena și Stassburg.
- 78 Ghidiu, Andreiu, protopop, Caransebeș, cmt. Caraș-Severin, teologia la univ.Viena și Leipzig.
- 79 Goga, Eugen, publicist, Sibiu, cmt. Sibiu, drept, univ. Budapesta și Zürich
- 80 Goga, Octavian, publicist, Sibiu, cmt. Sibiu, litere și filosofie la univ.Budapesta și Berlin.
- 81 Goldiș, Vasile, secretar consistorial, Arad, cmt. Arad, litere și filosofie la univ. Budapesta și Viena.
- 82 Grădinar, George, tâmplar, Brașov,cmt. Brașov.
- 83 Grofșorean, Iuliu, învățător, Gașa, cmt Alba.
- 84 Groșian, Mihaiu, dr., avocat, drept, Oravița, cmt. Acad. de Drept Oradea și Univ. Budapesta.
- 85 Groza, Petru, dr., avocat, Deva, cmt. Hunedoara, drept la univ. Budapesta, Berlin și Leipzig.
- 86 Grozda, Aurel, dr., avocat, drept, Buteni, cmt. Arad, univ. Cluj și Budapesta.
- 87 Halița, Alexandru, dr., avocat, Năsăud, cmt. Bistriț-Năsăud, filologie, limbi și istorie la univ.Cluj și Viena.
- 88 Harșia, Ioan, dr., avocat, Reghin, cmt. Mureș-Turda, drept, Univ. Cluj.
- 89 Hațegan, Emil, dr., judecător, Cluj, cmt.Cluj, drept Univ. Cluj.
- 90 Holom, Ilarie, dr., avocat, Dumbrăveni, cmt. Sibiu, drept, Univ. Cluj.
- 91 Hossu, Iuliu, dr., episcop, Gherla, cmt. Solnoc-Dăbâca, teologie și filosofie, Colegiu Urban De Propaganda Fide, Roma.
- 92 Hossu-Longin, Francisc, avocat, Deva, cmt. Hunedoara, drept Univ. Budapesta.
- 93 Iancu, Cornel, dr., avocat, Arad, cmt. Arad, drep, Univ. Cluj.
- 94 Ilea, Andreiu, dr., avocat, Tinca, cmt. Bihor, drept Acad. de Drept Oradea.
- 95 Imbroane, Avram, dr., diacon, Lugoj, cmt. Caraș-Severin, filosofie, Univ. Viena.
- 96 Iosif, Ioan, profesor, Rupea, cmt. Târnava Mare, st. ec., Academia Comercială Budapesta, Univ.Lausanne.
- 97 Ivan, Nicolae, protopop, asesor consist., Sibiu, cmt. Sibiu, teologie, Sibiu.

- 98 Jumanca, Iosif, tipograf, Sibiu, cmt. Sibiu.
- 99 Jurca, Salvator, dr., avocat, Sighet, cmt. Maramureș, drept Univ. Budapesta
- 100 Lazăr, Aurel, dr., avocat, Oradea, cmt. Bihor, drept, Acad. de Drept Oradea și Univ. Budapesta.
- 101 Lăpedatu, Ioan, director de bancă, Sibiu, cmt. Sibiu, stu, comerciale la Academia Comercială Budapesta, drept la Univ. Budapesta.
- 102 Lemeny-Rozvan, Eleonora, dr., profesor, Sibiu, cmt. Sibiu, filosofie, limbi și istorie, univ. Cluj, Geneva.
- 103 Luca, Constantin, preot, Dorolț, cmt. Satu Mare, teologie.
- 104 Lupaș, Ioan, dr., protopop, Săliște, cmt. Sibiu, litere și filosofie la univ. Budapesta și Berlin.
- 105 Man, Leo, egumen, Prislop, cmt. Satu Mare.
- 106 Maniu, Cassiu, dr., avocat, Șimleul Silvaniei, cmt. Sălaj, drept la univ. Cluj și Viena.
- 107 Maniu, Iuliu, dr., avocat, Blaj, cmt. Alba, drept, univ. Viena, Budapesta, Cluj.
- 108 Marchiș, Romul, vicar, Carei, cmt. Satu Mare, teologie, Seminarul Romano-Catolic din Satu Mare.
- 109 Marciac, Ioan, dr., avocat, Alba Iulia, cmt. Alba, drept, Acad. Sibiu, Univ. Budapesta.
- 110 Marcu, Izidor, dr., canonic, Blaj, cmt. Alba, teologie la Institutul „Sf. Augustin” Viena.
- 111 Marișeu, Iustin, dr., avocat, Arad, cmt. Arad, drept, Univ. Cluj, Acad. de Drept Oradea.
- 112 Marta, Alexandru, dr., jude de tablă, Seghedin/Szeged, cmt. Csongrád, drept, Univ. Budapesta.
- 113 Mateiu, Ioan, dr., ref. școl. consistorial, Sibiu, cmt. Sibiu, Academia de Muzică de la Viena.
- 114 Mălăiu, Tit, dr., avocat, Biserica Albă, cmt. Torontal, drept Acad. Drept de Debrecen și Univ. Budapesta.
- 115 Mărcuș, Mihailu, dr., avocat, drept, Gyula, cmt. Békés, Acad. Drept. Oradea și Univ. Budapesta.
- 116 Mezei, Ioan, dr., avocat, Dej, cmt. Solnoc-Dăbâca, drept, Univ. Cluj
- 117 Mezei, Iuliu, dr., director de fabrică, Budapesta.
- 118 Miclea, George, dr., avocat, Alibunar, cmt. Torontal, Acad. Oradea și Univ. Budapesta.
- 119 Miclea, Sever, dr., avocat, Arad, cmt. Arad, Acad. de Drept Oradea și Univ. Budapesta.
- 120 Micșa, Liviu, dr., avocat, Dej, cmt. Solnoc-Dăbâca, drept, univ. Budapesta și Cluj.
- 121 Mihaly, Todor, dr., avocat, Dej, cmt. Solnoc-Dăbâca, drept, Univ. Cluj.
- 122 Mișu, Ioan, dr., mare proprietar, Vinerea, cmt. Hunedoara, drept, univ. Budapesta, Viena.
- 123 Mișuț, Ioan, cojocar, Budapesta.
- 124 Mircea, Victor, dr., avocat, Ghilad, cmt. Timiș, drept, Univ. Cluj.
- 125 Missici, Constantin, dr., avocat, Lipova, cmt. Timiș, drept, Univ. Budapesta.
- 126 Mocioni, Antoniu, proprietar, Bulci, cmt. Arad, drept, Univ. Budapesta.

- 127 Mocioni, Ionel, mare proprietar, Căpâlnaș, cmt. Caraș-Severin, drept, Univ.Budapesta.
- 128 Modroi, Ioan, preot, Vama-Buzău, cmt. Trei Scaune, teologie.
- 129 Moldovan, Valer, dr., avocat, Turda, cmt. Turda-Arieș, drept, univ. Cluj, Budapesta.
- 130 Montani, Ioan, publicist, Sibiu, cmt. Sibiu, drept, univ.Budapesta, Viena.
- 131 Monția, Emil, dr., avocat, Șiria, Arad, drept, Acad. Drept.Oradea și Univ. Cluj.
- 132 Morariu, Alexandru, dr., avocat, Caransebeș, cmt.Caraș-Severin, drept, Univ.Cluj.
- 133 Moța, Ioan, paroh, Orăștie, cmt.Hunedoara, teologie, Sibiu.
- 134 Muntean, Zaharie, dr., avocat, Alba-Iulia, drept, Univ. Budapesta.
- 135 Musca, Petru, dr., medic, Ciuc, medicina, Univ. Cluj.
- 136 Neagoe, Ioanichie, preot, Petrovaselo.
- 137 Nedelcu, Ioan, dr., avocat, Oravița, Caraș-Severin, Univ.Budapesta, Acad. Drept Oradea.
- 138 Negoiescu, George, preot, Vama-Buzău, Trei Scaune, teologie.
- 139 Nicolescu, Alexandru, dr., canonic, Blaj, cmt. Sibiu, teologie și filosofie la Colegiul Urban De Propaganda Fide Roma.
- 140 Nilvan, Aurel, dr., avocat, Șomcuta, Satu-Mare, drept, univ. Budapesta, Cluj.
- 141 Nițescu, Voicu, dr., avocat, Brașov, cmt. Brasov, drept Acad. Drept Debrecen și Univ.Cluj.
- 142 Novac, Aurel, dr., avocat, Biserica Albă, cmt. Torontal, drept univ.Budapesta și Cluj.
- 143 Novac, Traian, tâmplar, Lugoj, cmt. Caraș-Sevrin.
- 144 Oanea, Laurențiu, dr., avocat, Rodna, cmt. Bistrița Năsăud, Univ.Cluj și Acad. Drept Debrecen.
- 145 Oltean, Ioan, dr., avocat, Luduș, Turda-Arieș, drept, Univ.Cluj.
- 146 Onișor, Victor, dr., avocat, Bistrița, cmt. Bistrița-Năsăud, drept, Univ.Budapesta.
- 147 Oprean, Nestor, dr., avocat, Sânnicolaul Mare, cmt. Timiș, drept, Univ. Budapesta.
- 148 Osvodă, Vasile, C., director de bancă, Hunedoara, cmt. Hunedoara, Academia Comercială la Viena.
- 149 Pahone, Vasile, dr., avocat, Bistrița, cmt. Bistrița, drept, Univ. Budapesta.
- 150 Pap, Coriolan, dr., director de bancă, Oradea, cmt. Bihor, drept, Acad. de Drept Oradea și Univ. Budapesta.
- 151 Pap, Victor, protopop, Holod, cmt. Bihor, teologie, Oradea.
- 152 Papp, Ioan, I., episcop, Arad, teologie, Arad.
- 153 Papp, Petru, E., protopop, Beiuș, cmt. Bihor, teologie.
- 154 Păcală, Aurel, locot.-colonel, Dealul Frumos, Târnava Mare.
- 155 Păclișan, Zenovie, profesor, Blaj, cmt. Alba, teologia, univ. Budapesta, Viena (Sf Augustin).
- 156 Păcurar, David, Aita Mare, cmt. Trei Scaune.
- 157 Pătăcean, George, dr., avocat, Turda, cmt. Trei Scaune, drept, Univ. Cluj.

- 158 Pătean, Uroș, econom, Nădlac, cmt. Arad.
- 159 Pinteau, Augustin, dr., avocat, Crasna, cmt. Sălaj, drept, Univ. Cluj.
- 160 Pop de Băsești, George, proprietar, Băsești, cmt. Sălaj, drept, Acad. de Drept Oradea.
- 161 Pop de Băsești, Sever, dr., avocat, Halmeu, cmt. Satu Mare, Acad. de Drept Oradea, Univ. Budapesta.
- 162 Pop, Andreiu, dr., avocat, Huedin, cmt. Cluj, drept, Univ. Cluj.
- 163 Pop, Emil, dr., avocat, Ocna Mureș, Alba, drep, Univ. Cluj.
- 164 Pop, George, publicist, Sibiu, cmt. Sibiu, litere și filosofie, Univ. Budapesta.
- 165 Pop, Ioan, dr., avocat, Alba-Iulia, cmt. Alba, drept, Univ. Cluj.
- 166 Pop, Ioan, protopop, Morlaca, cmt. Cluj, teologie, Blaj.
- 167 Pop, Ionel, dr., avocat, Blaj, cmt. Alba, Univ. Budapesta.
- 168 Pop, Iustin, dr., avocat, Deva, cmt. Hunedoara, drept, Univ. Cluj.
- 169 Pop, Laurențiu, dr., avocat, Abrud, cmt. Alba, drept.
- 170 Pop, Ștefan, C., dr., avocat, Arad, cmt. Arad, drept univ. Viena și Budapesta.
- 171 Popescu, George, dr., avocat, Câmpeni, cmt. Alba, drept, Acad. Drept Oradea.
- 172 Popescu, Iosif, dr., avocat, Reghin, cmt. Mureș-Turda, drept, Univ. Cluj.
- 173 Popoviciu, George, dr., avocat, Chișineu Criș, cmt. Arad, drep, Acad. de Drept Oradea și Univ. Cluj.
- 174 Popoviciu, Mihai, proprietar, Brașov, cmt. Brașov.
- 175 Popoviciu, Petru, proprietar, Brașov, cmt. Brașov.
- 176 Poruțiu, Valentin, dr., avocat, Cluj, cmt. Cluj, drept, univ. Cluj și Viena.
- 177 Pralea, Ariton, dr., avocat, Șercaia, cmt. Făgăraș, drept, univ. Cluj și Budapesta.
- 178 Precup, Gavril, dr., profesor, Blaj, cmt. Alba, teologia, Univ. Budapesta.
- 179 Răciu, Sava, director de bancă, Arad, cmt. Arad.
- 180 Radu, Demetriu, dr., episcop, Oradea, cmt. Bihor teologie și filosofie, Colegiu Urban De Propaganda Fide, Roma.
- 181 Recean, Iosif, croitor, Sibiu, cmt. Bihor.
- 182 Repede, George, jude, Rupea, cmt. Târnava Mare, drept, Univ. Cluj
- 183 Roșca, Eus. R., dr., arhim. și vicar-arhiep., Sibiu, cmt. Sibiu, teologie, Sibiu, drept la Sibiu, Cluj și Budapesta.
- 184 Roșca, Pavel, dr., profesor, Sibiu, cmt. Sibiu, Litere și filosofie, univ. Berlin, München.
- 185 Roșu, Ioan, dr., preot, Ghilad, cmt. Timiș, teologie, Blaj, Colegiul Urban De Propaganda Fide.
- 186 Rozvan, Ștefan, dr., avocat, Ilia, cmt. Hunedoara, drept, Univ. Cluj și Acad. de Drept Oradea.
- 187 Sabo, Dănilă, dr., avocat, Blaj, cmt. Alba, drept, Univ. Cluj.
- 188 Saftu, Vasile, dr., protopop, Brașov, cmt. Brașov, teologie, Sibiu.

- 189 Schiopul, Ioan, Iosif, publicist, Sibiu, cmt. Sibiu, drept, Univ. Budapesta, Acad. de Drept, Oradea, ingineria, Univ. Tehnică München.
- 190 Stanciu, Victor, profesor, Arad, cmt. Arad, litere și filosofie, Budapesta.
- 191 Steer, Coriolan, dr., avocat, Tășnad, cmt. Sălaj, drept, Acad. Drept. Oradea, Budapesta, Cluj.
- 192 Stoica, Vasile, profesor, Sibiu, cmt. Sibiu, litere și filosofie univ. Budapesta, Paris și București.
- 193 Suci, Ioan, dr., avocat, Ineu, cmt. Arad, drept, Univ. Cluj.
- 194 Suci, Vasile, dr., prep.-vicar-arhiepisc., Blaj, cmt. Alba, teologie și filosofie la Colegiul Urban De Propaganda Fide Roma.
- 195 Suci, Vasile, învățător, Archita.
- 196 Surdu, Bazil, căldărar, Sibiu.
- 197 Șerban, Nicolae, dr., avocat, Făgăraș, cmt. Făgăraș, drept, univ. Budapesta, Viena.
- 198 Tăslăuanu, Octavian, publicist, Sibiu, cmt. Sibiu, litere și filosofie la București și Budapesta.
- 199 Tătariu, Augustin, dr., protopop, Ditrău, cmt. Ciuc, teologie și filosofie, Colegiul Urban De Propaganda Fide, Roma.
- 200 Teculescu, Ioan, protopop, Alba-Iulia, cmt. Alba, teologie, Sibiu.
- 201 Tordășianu, Victor, esactor. arhid., Sibiu, cmt. Sibiu, teologie, Sibiu.
- 202 Tripon, Gavril, dr., avocat, Bistrița, cmt. Bistrița-Năsăud, drept, Univ. Cluj.
- 203 Tripon, Iosif, avocat, Delurenii, cmt. Bihor, Univ. Budapesta.
- 204 Trufaș, Traian, preot, Zalău, cmt. Sălaj.
- 205 Ungureanu, Emanuil, avocat, Timișoara, cmt. Timiș, drept, Univ. Budapesta.
- 206 Vaida-Voievod, Alexandru, dr., proprietar, Bobâlna, cmt. Solnoc-Dăbâca, medicina, univ. Budapesta și Viena.
- 207 Vasu, Octavian, dr., avocat, Făgăraș, cmt. Făgăraș, Univ. Cluj.
- 208 Vălean, Aurel, dr., avocat Lugoj, cmt. Caraș-Severin, drept, Acad. de Drept. Oradea, Univ. Budapesta.
- 209 Vătășan, Ioan, preot, Archita, cmt. Târnava Mare, teologie, Sibiu.
- 210 Veliciu, Romul, dr., avocat, Arad, cmt. Arad, drept, univ. Budapesta, Cluj, Acad. de Drept. Bratislava.
- 211 Vlad, Aurel, dr., avocat, Orăștie, cmt. Hunedoara, drept, Univ. Budapesta.
- 212 Zamora, Achim, miner, Petroșani, cmt. Hunedoara.

